

84
M29

МАРҲАБО

Осмонини бўшатиб қўйинг

Книга должна быть
возвращена не позже
указанного здесь срока

Количество предъявленных
всдм

--	--

15-20

МАРХАБО

Донишманд
Донишманд кўйи

Шеърлар

1598

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIG'I
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI
1-FILIALI

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIG'I
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

ТОШКЕНТ
«LESSON PRESS»
2017

УЎК: 821.512.133-1
КБК 84(5)У6
М 29

Тақризчи:

Саиёат Махмудова

Масъул муҳаррир:

Зухра Алиева

М 29

Мархабо, Каримова.

Осмонинини бўшатиб кўйинг (шеврдлар) / – Тошкент:
"LESSON PRESS", 2017. – 88 б.

УДК: 821.512.133-1
КБК 84(5)У6

Эслатма:

Китобни кўчариб чоп этиш ёки шеврдлари кўчириш қилиш мўъаллиф
рухсати билан амалга оширилади.

ISBN 978-9943-4666-2-3

© Мархабо Каримова, 2017
© "LESSON PRESS" нашриёти, 2017

Осмонинини бўшатиб кўйинг

СИЗГА ИШКЎЙ МАКТУБ БОР

Хўжайининим уйкудан
Турди, авзойи чаток.
Сўрасам, индамади,
Туш кўрдими ёмонрок?..

Айтмоқчи эдим, афсус,
Рўзгоримиз камини.
Бундай пайтда чикариб
Бўларканми дамимни?!

Жаҳли чиқади багтар
Кечга овкат килмасам.
Ё хат ёзиб, кўлнга
Тутказсамми, билмасам?..

«Бу – камчилиқ рўйхати»,
Десам, аниқ, ўламан.
«Сизга ишқий мактуб бор,
Жоним», дея қоламан.

Хатни шундай бошладим:
«Салом, калбим Куёшин!
Кўли очик, мард, доно
Оиламизнинг боши.

Сиз – суянчим, Сиз – тоғим,
Сиз – жонимнинг парчаси,
Бўшаб қолди, шункорим,
Рўзгоримиз халтаси.

«Аҳли аёлинигизга

Келтирган ҳалоли лутума
Садака бўлади», деб
Ёзилган бир ҳадисда.

Сиз-чи, барака тошур,
Қанча жонни боқяписиз.
Ҳалоли пул топиб, сарфлаб,
Тоғ-тоғ савоб оляписиз.

Бу савоблар олтинга
Айланади, албатта,
Сизга бир қаср бўлиб,
Қад кўтарсин жаннатда.

Аҳли аёл сиз учун
Аллоҳ берган омонат.
Улар деб, ҳар бир боستان
Қадминигиз – ибодат.

Мана – рўйхат: гўшт, гуруч,
Ёғ, шакар, сабзи, пиёз.
Нўҳат, пишлок, картошка,
Ун ҳам оласиз бир оз.

Кўй гўшти нафис, енгил,
Суяги ҳам мазали.
Ёғсизгина жойидан
Оласиз-да, асалим.

Айтгандай, охирини
Едик бутун асалини,
Ўзингиз айтасиз-ку
Асал хайдар қасалини.

Шоколаднинг ўрнига
Қантлэк ўрик оласиз.
Ёнгоқ, майиз, табиий
Нарса есин боламиз.

Яна меҳмон-измонга
Писта, матиз, бодом йўқ,
Бозор қилишда сизга
Етадиган одам йўқ.

Ёғсиз қатик ҳам олинг,
Юзларимга суришга.
Юз ҳам овқат емаса,
Кеб қолади қуришга.

Қалам қошни тўқади,
Ўсма ўстирар майин.
Қошимга ҳам сув керак,
Қайнонам айтгандайин.

Майли, унутсангиз ҳам
Ёзганларим ҳаммасин,
Ўсмам билан қатигим
Эсингиздан чиқмасин.

Пахта ўраб бир чўшга,
Тўнкариб пиёлани.
Ўтирибман олдимга
Кўйволиб тошойнани.

Ахир, ўзингиз учун
Ясанам, қуламан,
Ўсмамини унутсангиз
Аник, йинглаб бераман.

Унутмайсиз, албатга,
Сиз менинг йўту борим,
Харид учун олдиндан
Раҳмат сизга, шункорим.

Етказа олмасангиз
Майлига оз бўлса ҳам.
Тинчлик, тўқлик, борини
Кўраверамиз баҳам.

Биз деб ҳар йўлга кирманг,
Кўнглингизни килинг тўқ.
Очлик бўлса чидармиз,
Дўзах ўтига-чи, йўк!

Сарф қилган ақчангизни
Аллоҳ ўзи ҳаммасин
Ҳар сўминин миллион, йўк
Милард қилиб қайтарсин.

Сизни ўтиб қолувчи,
Ва севгучи умрбод.
Тантиқкина ёрингиз
Маликаи Турандот».

Шомда қайтди хўжайин.
Ишонч билан ўзига,
Халта-халта нарсани,
Териб кўйди сўрига.

Катик билан ўсмани
Кўйиб шундоқ олдимга
Болаларга билдирмай
Шипшиди қулоғимга:

«Биринчи бор умримда
Пул сарфлаб яйрадим,
Сизга ички кўйлак ҳам
Сотиб олдим, асалим».

Мана сизга сўз сеҳри,
Қамлар битди минг шукр.
Аёлга ақл берган,
Яратганга ташақкур.

ЛИБОС

Камтаргина яшайди
Маҳаллада бир кўшним,
Шукру, сабрли аёл
Ўртоғим тенгу тўшим

Гўзалликда бир кизи
Ўхшар эди ойларга.
Шу хусн сабаб, тақдир,
Келин бўлди бойларга

Менинг ичимда ташвиш:
Энди нима бўларкан?
Қудачилик, тўй-йигин
Қандай ҳам тенг келаркан?

Қуддада бир издиҳом
Бўлса чикар югуриб,
Нима кийиб бораман?
Дейди, мени куйдириб,

Дер: «Чорсудан сотволган
Пўмбархитни киййми?
Ё устимга зангори
Адрасимни илайми?»

Чамалайман ичимда
Қудда ёқни кўрганман.
Бундайроқ бўлиб борса,
Қулишса-чи устидан?

Кўйлақларимдан бири
Тушар эди унга мос
«Меникини кийинг», деб
Қандай айтаман беҳос?

Дедим: «Кўйлақларингиз
Келиб қолган бир оз тор.
Жавонимни кўрайлик,
Сизга бир илтимос бор.

Мана бу Туркиядан
Келган кўйлақни кийинг.
Жа зерикиб турибди,
Битта «ўйнатиб» келинг.

Шу коронги жавонда
Туравериб сикилди.
Сиз бир кийиб чиксангиз
Дйраб кетади энди.

Бир туфлим ҳам зерикиб,
Турибди зўрға-зўрға.
Савоблар йигиб келсин,
Бекор тургандан кўра.

Йигиб-йигиб хузурин
Тахта жавон кўрмасин.
Охират сўроқ пайти
Шу ҳам ташвиш бўлмасин».

Кўшним кийди, ярашди!
Пўрим бўлиб кетди, вой!
Кўшнимни қулдирай деб
Кўйлагимга дедим: «Хой,

Борар жойинг там-тамлар,
Борадиган нозик ер.
Ҳонимларнинг ичида,
Ўртоғимга савлат бер.

Сени кийиб, кимтиниб,
Сикилмасин дугонам
Уринтириб қўймай, деб
Қисинмасин дугонам.

Юрса, турса, ўтирса
Кулай бўлиб турасан,
Зерикмайсан, ўзинг ҳам
Уни, буни кўрасан.

Туркияда тикилган
Ҳамюртларинг бор, таниш.
Тўйда хозир кийимлар
Қилинмоқда намоён.

Ҳар либослар, Эмират,
Япондан келтирилган.
Лоғ қолдиради инглиз
Қироличасини ҳам.

Тўйхонада агарда
Подум бўлганида бир
Ҳар меҳмон либосини
Кўрсатарди бирма-бир.

Хуллас, шундай жойларда
Кўшнимга бўлгин ҳамроҳ.
Иккинчизни ҳам ёмон
Кўздан асрасин Оллоҳ».

Нокулай вазиятта
Тушмасин кўшним, дея
Ҳазил-хузул аралаш
Шу гапларни топдим-да.

Кўшним қўйлақ, туфлини
Кийиб мени алқади
Энг муҳими, дилидан
Хижолати тарқади.

Марҳабо, ҳар либосни
Кийганда янғисини.
Тўшаб, қўпайтирмасдан
Эҳсон қил эҳкисини.

КЕНГУРУ

Телевизор кўриб, дедим:
– Вой, кенгуру, дядаси,
Халтасин каранг, бу ҳам
Аллоҳнинг мўъжизаси.

Хўжиздай бўла туриб,
Вой, анов боласини,
Халтасига тушволиб,
Эмашти онасини.

Малол олмас онаси,
Барибир, боласи-да
Қачонгача яшаркан,
Онасин халтасида?!

Бу туришда қачон у,
Улғайиб, уйланади?
Бир хунарнинг бошини
Тутмаса кийналади.

Эри деди: – Койима,
Маза-маза шуларга,
Ўғил уйлаш, киз бериш,
Ташвиш эмас буларга.

Кенг майдон тўла емиш
Тахлил қилмас овчилар,
Тўй, бешик деб чопмайдилар,
Шартмас, хатто совчилар.

Халтаси бу боладон
Ҳам роддом, ҳам ошхона
Она барига Аллоҳ
Бино қилган бошпана.

Дедим: – Қийин эмасми
Уни кўтариб юриш?
Эрим деди: – Бизга-чи
Осонми бир уй қуриш?

Яна тўлдир ичини,
Бунча бўлсин хонаси,
Ўзи асли кенгуру –
Сен билан мен, онаси.

Боламизни халтадан
Тушишга кўймаймиз,
Юрт айланиб, нон топиб,
Юришга кўймаймиз.

Бир иш бошин ушламай,
Уйлаволиб келинга.
Энди оиласини ҳам,
Боқамиз кўшиб бирга.

Ёшлик қилиб кўймасин,
Хали акли қалта-да,
Ўттиз бешга кирса ҳам,
Об юрамиз халтада.

Шарт ишлашга кетворса,
Агар узок ерларга.
Уч-тўрт боласининг ҳам
Ғам-ташвиши бизларга.

Яна шу халтамизда
Ташиймиз ёғу гўруч,
Гох дўхтирга югур, чоп.
Гох боғчага сакра, уч.

Иккимиз бир дам олсак,
Детан эдим, Ялтада,
Кандай борамиз, келин,
Набиралар халтада?

Дедим: – Дадаси тоқай
Ташиймиз ёғ-унини?
Болаларин ҳам олиб,
Ўзи кўрсин кунини

Делики: – Хой, болалар!
Халтамиздан тушинглар.
«Такдир» детан онанинг
Халтасига киринглар.

Халтамизни бўшатиб,
Тозалаб ювиб кўйдим.
Ҳиди куши кетсин, деб,
Офтобга илиб кўйдим.

Болалар хайрон, хафа,
Дейишар: – Бу нимаси?
Бола билан юрмасми
Оналарнинг халтаси?

Дедим: – Қариб қолдик биз
Халтамиз ҳам тешилди.
Ўғил-қиз савдосидан
Дарду касал кўшилди.

Бўшатмасдан ишлаптиб,
Халтани ҳам эзвордик.
Бола, келин, набира
Ташиб, дунё кезвордик.

Ўз боламизни солиб,
Олийоҳта сакрадик.
Набирани солволтиб
Боғчага чопдик дик-дик.

Нафакага чикиб ҳам,
Ота қул, она – чўри.
Факат ўзимиз учун,
Яшаймиз энди, бўлди!

Энди халтада китоб,
Бир кўзойнак – боримиз,
Бир тахланган жойнамоз,
Ва бир халта доримиз.

Биз ёмон бўлган бўлсак,
Яхписини топовлинг,
Хуллас, энди қарор шу:
Тутдингизми, боқволлинг!

Ва элини сақламоқ,
Олим иши – илм ила,
Халқни Ҳаққа боғламоқ,
Сизнинг иш – ҳикмат ила,
Қўнғилларни покламоқ,
Турсунойим, турк ойим.

Афсус, барзан юракни
Майда ишлар ер экан,
Бўлса иймонинг қуён,
Ҳоно ҳавас шер экан,
Қўзлар мушток, «Турсуной
Бу сафар не дер экан?»
Англаганим: умрни
Буюк Сўзга бер экан,
Турсунойим, турк ойим.

Тўрт болада жонингиз,
Қандай қилиб йиғайин?
Элман, сиздай бўлбўлни
Яна қандай туғайин?
Яшайман қадру
Қимматингиз билмайин,
Ойда бир йўқламайман
Сингил бўлмай, ўлайин,
Турсунойим, турк ойим.

Сўзларингиз тўкилар
Назмларга ситмасдан,
Воизликка ўтдингиз,
Насрларга ситмасдан,
Юракларга кўчдингиз,
Қасрларга ситмасдан,
Махшаргача яшарсиз,
Асрларга ситмасдан,

Турсунойим, турк ойим.
Халқ шоири бўлдикми,
Халқномалар ёзамиз.
Навий, Машраб каби
Ҳақномалар ёзамиз,
Эзулик, поклик, дея
Аҳдиномалар ёзамиз.
Иншооллоҳ, жаннатда
Бахтномалар ёзамиз.
Турсунойим, турк ойим.

Турар эли кўхинур
Бобурушнинг тоғида,
Бундай катта олмос йўқ,
Дунё хонумонида,
«Йўқолди», делилар, йўқ,
Бобурнинг армонида
«Турсуной» номин олиб,
Яшар Андижонида
Турсунойим, турк ойим.

Доно олам, мард олам,
Турсунхон Андижоний,
Тавзим-ла фақирингиз –
Мархабо ал-Фарғоний.

1994 йил

САДАФ

(Туркиялик бир доктор ҳикояси)

Садаф деган ёш бир бемор киз,
Даволанди кўлимда уч йил,
Кўкрак саратони чекинди,
Аммо сотаймаганди буткул.

Қилиш керак эди эҳтиёт.
У ўзини беш йилча яна,
Бир кун менад руҳсат сўради;
Бориш керак эмиш Измирга¹.

У пайтлар киш ойн эди,
«Сенга совуқ мумкинмас, дедим
Факат самолётда борасан,
Шунда руҳсат бераман, кизим».

Автобузда йўлга чикибди,
Самолётга ололмай чипта.
Автохалокатга учрагач,
Бир кун қолиб кетибди йўлда.

Кайтиб келгач, ўша касаллик,
Вужудига кетди таркалиб,
Нафас олар эди у факат
Кислородли жихозни тақиб.

Оғирлашиб борди ахволи,
Тузалишдан энди умид кам.
Айтар эди факат хижжалаб,
Ҳатто, оддий сўзларини ҳам.

¹ Измир – Туркиядаги бир шаҳар.

Бир гал деди: «Сиз-дан ха-фа-ман,
Док-тор, дин-дор э-кан-сиз я-на.
Не-га мен-га ет-каз-ма-дин-гиз,
Ал-лоҳ, ў-лим, о-хи-рат ни-ма?»

Унинг диний илми оз эди,
Бўлса савол бермасди бешак.
Дедим: «Иймон муолажасин»
Ўзинг дилдан исташинг керак».

«Истайман» деб бош иртади у.
Гоҳ бўғилиб, гоҳ қалби жўшиб,
Даволашни давом эттирдим.
Иймон муолажасин кўшиб,

Дарсиди у, муолажами?
Тинглар эди хақириб юрак,
Бир кун мента савол берди у:
Ўла-ёт-ган-да не де-йиш ке-рак?

Дедим: «Сенинг бу ҳолатингда,
Қалимаи шаҳодат узун.
Гар ўзингда шу ҳолини сезсанг»,
Факат «Аллоҳ, Муҳаммад», дегин.

Борар эди қучайиб оғрик,
Унга факат қилардик морфин.
Ният – бемор оғрингин сезмай,
Ором олиб, уйкуда ётсин.

Бир кун мента бўлди кўнгирак,
Киз онаси йиғлаб дегити:
«Бир ҳафтадан бери бошқача,
Садаф морфин қилдирмапти».

Келиб, ундан сўрасам, деди:
– Ўлимга уйқуда дуч келсам,
Ҳолим нима бўлади, «Аллоҳ,
Муҳаммад», деб айта олмасам?

Дедим: – Кўркма, укол олавер, –
Таскин бериб, юпатдим кизини,
– Уколдан олдин ҳам, кейин ҳам,
Такрорлаб ёт шу икки сўзни.

Сўнги марта сўради: – Доктор, –
Кўзларида умид ва кўрқув.
– Агар менга Азронг келса,
Қай шаклда кўринади у?

Жавоб бердим: – Кўрқмагин, кизим,
У мўминга дўст бир фаришта,
Иншооллоҳ, келади сенга
Нафис, гўзал бир кўринишда.

Эртаси кун у отирилади,
Эшитдим-у уйига чолдим,
Мен Садафни жон таслим қилиб,
Сархуш ётган бир холда топдим.

Уни узок парвариплаган
Кекса аёл ёнида эди.
Ҳалигина содир бўлган бир
Мўъжизани тапириб берди:

«Садаф кўккис ҳаво жиҳозин,
Олиб ташлаб, ўрнидан турди.
«Бис-мил-лаҳ» деб таҳорат олиб

Икки ракат намоз ўқиди.
Ҳаммамиз дол, ҳаммамиз хайрон.
Мўъжизадан турардик котиб,
У ўринга чўзилди холсиз,
Қалиман шаҳодат айтиб,

Сўнг: «Докторга айтинг, деди, у
Сархуш, кўзларида хайрат, нам:
– Ўлим фариштасини кўрдим,
Гўзал экан у айтгандан ҳам...»

ЯХШИ ЙИГИТ

Бир ҳафтадан бӯён эрим,
Мендан араз, ёкмай феълим.
Ҳаттоки хат ёзиб, дедим:
«Танишайлик, яхши йигит».

Туфлисини ичида хат,
Столиннинг устида хат,
Ёстинининг остида хат,
Танишайлик, яхши йигит.

Опам биллиб, койир мени:
– Нега ялнтирар сени?
Ҳе, дийдори курсин, – деди. –
Бўлмай колсин, яхши йигит.

Аразлайди, бурилади,
Ёш боладай туюлади,
Бунинг қачон кўйилади?
Э, нимаси яхши йигит?!
Дедим: – Ундай деманг, опа

Ўзимдан ҳам ўтди роса.
Беҳудага қойидим-да,
Ўзи асли яхши йигит.

Маошининг тенг ярмига,
Эри ўлган опасига,
Олибдилар кир машина,
Саховатли, яхши йигит.

Жиялари ёш қолишган,
Тоға, ёрдам берай деган.
Жаврадим-да мен аҳмоқ ҳам,
Хафа бўлди, яхши йигит.

Аслида савоб иш қилди,
Олқишларим керак эди,
Нодонлигим курсин мени,
Аразлади, яхши йигит.

Агар бизга кўйиб берса,
Факат уйга ташмаласа,
Охиратин ўйламаса,
Биз деб юрса, яхши йигит.

Опам деди: – Ажаб бўлсин!
Куйканаклигинг ҳам курсин.
Энди элан, энди ялин.
Керак бўлса, яхши йигит.

Поччанг билан, рўзгорчилик,
Базан-базан уришардик,
Кеч бўлдимин, ярашардик.
Демасдан ҳам «яхши йигит».

Сенинг жанжалинг ҳам ғалат,
Ярашшга шартми хат-паг?
Теливизордан чиқиб ҳам айт!
«Танишайлик, яхши йигит».

Айб сенда, кўймай холига,
Тегиб кетсанг ҳам жонига,
Шарт кириб, айт, ётоғига:
«Танишайлик, яхши йигит».

Дедим: – Ундай қилмайман-а,
Ётоғига қирмайман-а.
Опасига борсам-чи, а?
Суонарди, яхши йигит.

Тўрт халта қир қуқун олдим.
Яна қанд-қурс, қўйлақ-позим,
«Муборақ бўлсин»га бордим.
Суонсин деб, яхши йигит.

Телефон қилдим хўжайинга:
Дедим: – Мени кечиринг-а,
Келдим опангизникига,
Сиз ҳам келинг, яхши йигит.

Кирни осон юваттилар,
Сизни дуо қилптилар,
Тавба қилдим, энди бўлар,
Ярашайлик, яхши йигит.

Эрим хурсанд, сездим буни,
Келиб, олиб кетди мени,
Дедим: – Ҳеч ҳам, ҳеч ҳам энди,
Уришмайман, яхши йигит.

Кўрасиз, шу қир машина,
Ишлаб, адоғ бўлгунча,
Ҳамма савоб бўлар сизга,
Иншооллоҳ, яхши йигит.

Суянтириб опангизни,
Шод қилдингиз онангизни.
Энди Аллоҳ сийлар сизни,

Жаннатига, яхши йигит.
Сўнг тегишдим: – Қир машина
Керак эди асли менга.
Эрим хайрон, деди: – Нега?
Дедим: «Чунки, яхши йигит,

Қирланган кўнглимни олиб,
Чайволардим битта солиб»,
Мамнун, пешонамдан ўлиб
Қулиб қўйди, яхши йигит.

Эй Мархабо, эринг ағар,
Қилса солих, яхши амал,
Кўлин ўлиб, дегин ҳар тал:
«Қутлуғ бўлсин, яхши йигит».

ЗАХИРАДАГИ АЭРОДРОМ ЁКИ КЎНДОК ҲАҚИДА МАСАЛ

Яшайсан хувиллаб, ёнгиз,
Учар кушинг кани, бечора?
Осмонига – айшу-ишратга,
Учиб кетиб қолдим яна?

«Нима бўлдинг?», демайди, номард,
«Қайда қолдинг?» демас бевафо.
Қўндоқлари янги ва янги
Қариб, ишдан чиққунича то.

Ҳар томондан келадиги хабар:
«Янги қўндоқ топиб олганимиз»
Артистликка ўтасан қулиб:
«Вой-вой, беқор, ҳаммаси миш-миш».

Пойлашади оғзингни, сен жим,
Дейсан: «Саклай ному шайнимиз,
Сабр қилай, нима бўлса ҳам,
Қўчага чикмасин гапимиз».

Қушлар ўтар, қутасан, келмас,
Қутмаганда пайдо бўлади.
Бошқа манзил қабул қилмас,
Кейин сента келиб қўнади.

«Вой, қўндилар, ана қўндилар!»
Қутволасан пойдоз солиб.
Сендан бошқа манзил бўлганда,
Қувар эли бир гаврон олиб.

Чақирасан қўшни тушларни:
«Учар қушим келдилар, мана,
Қўрқингизми, энди кетмайди,
Ишқ, мухаббат қилди тантанана».

Сўзинг бошлар: «Ўзинг яхшисан,
Сендан бошқа қўндоқ икки пуш»,
Аслида-чи, гўнчада қўнгли,
Сен у учун сўлаётган тул.

Раҳминг келар, ўзи ҳам ёшмас,
Сийрақлашган патларида оқ,
Ўзинг босиб олганида-ку,
Етар эли шу битта қўндоқ.

Хурпаяди ёшин гапирсанг,
Нафсидан мактаниб ўлади:
«Бир бор эмас, менга бир кунда,
Тўрт бор қўндоқ керак бўлади».

Яхшиямки, полапонлар йўқ,
Улғайишиб кетган тарқалиб.
Йўқса бундай қушнинг феълидан,
Ўлар эдинг уятга қолиб.

«Майли, – дейсан, – бўлмай гуноҳкор,
Хоҳишларинг этасан бажо,
Айбинг шуки, сени қуш эмас,
Қўндоқ қилиб яратган Худо».

Ичи чикмас сендан, барибир:
– Бир меҳрибон керак дер, – менга,
– Мен борман-ку, – десанг, айтали:
– Қизикмасам не қилай, сента?!

Яна бошқа манзиларига
Сим кокишдан тинмайди бирпас.
Алокани тиклаши билан,
Учиб кетиб қолар, ярамас.

Кўшни гуллар сўрашар сендан:
«Февли курсин, нега унака?
Яна унинг ёнин оласан:
– Ҳамма кушлар ўзи шунака.

Гап тарқатар кўндоклар аро:
«Куши кетиб қолганмиш яна».
«Шу ёшда куш дайиягитими?
Кўндоғида тинчлик йўқдир-да».

«Мен эшитдим, кўндок қасалмиш»,
«Йўқ, йўқ, кетган эмиш оқариб».
«Соғман, кўринг!» дегинг келадн,
Кўйлагингни шартта кўтариб.

Йиғлаб-йиғлаб тўкиласан жим,
Яхшиям бор уят, андиша.
Дейсан: «Мени шу нодон билан,
Аллоҳ ўзи синаяпти-да».

Юпанасан: «Менинг эсим бор,
Шу кушни деб қуяманми, а?
Шукур этиб, бағишламайми,
Ҳаётимни буюк Раббимга?!»

Шармандага шаҳар кент экан,
Билганича яшасин энди,
Эл кўзига баъзи-баъзида,
Олқишлаб ҳам кўяди сени.

Ўзи бошқа кўндокда туриб,
Мақтанади сен билан: «Бир бок,
Менда битта кўндок бор, холос,
Шу бодати энг баланд кўндок».

Дейсан: «Баландлитим ҳам курсин,
Ҳар қадамда нопок кўндок, оҳ,
Бир бағони юктириб келса,
Нима қилар эканман, Аллоҳ?!»

Билмайдикн, бу қанотли зот,
Жой танлаб, умр ўтказди бекор,
Юксакларда «маърифат» деган,
Гўзал, нурли осмоншар ҳам бор.

Бирор марта илм дарёсига
Қанотини солиб келса-ку,
Тафаккурнинг ифторларини
Димоғида олиб келса-ку.

Навойнинг хикмат ботиқдан
Тумшугида гул олиб келса,
Румий очган ишк булоғидан,
Халқумида сув олиб келса.

Буюк Ҳакнинг зоти покига,
Ҳамдлар айтиб, шукурлар қилсанг.
Неъматларин саногин топпай,
Ҳайрат ичра суҳбатлар курсанг.

Дейсан: «Эсиз, бу кушта қанот
Эсиз, эсиз, қалб деган дартоҳ,
Битта доно суҳбатдош бахтин,
Пешонамга битмабди Аллоҳ.

Билиб кўйгин, бир дона
Писланинг учгани –
Уйдаги файз-у омад,
Бараканинг ўчгани.

Тежаб-тертаб ишлатгин,
Олову чирогини,
Тайёр тур кўтаришга,
Қайнона фироғини,

Арзон килиб сўзингни
«Били-били» килмагин,
Гап қувиштириб, чакиб
«Деди-деди» килмагин.

Мулойим, тўғри гапир,
Сўзинг малол келмасин.
Чимирилма, қайнонанг:
«Қиз бокмай ўл!» демасин.

Қайнонангта сирдош бўл,
Малҳам бўлгин жонига,
Гап қайтариб, тумтайиб,
Тапша килма конига.

«Қовок солишти», дея
Ўтсалар гап қистириб,
Жўнатаман уйингта
Қовоғингни кестириб.

Аразлаб келсанг атар
Билгин, ёмон оламан.
Кетингта султургининг

Кети билан соламан.
Билиб кўй ёмонингни
«Яшин» деб тузатмайман.
Ўнланмасанг ўттизга
Кирсанг ҳам узатмайман.

Ўр олма бўлсанг нега
«Пилган» дея, сотаман?
Ундан кўра бошимга
Болиш килиб ётаман.

МАСЛАХАТ

Бўлиш учун дунёда,
Энг севимли кайнона.
Ўғлинигининг олдиди,
Келинигини мактанг.

Келинмас, «болам», денг,
«Болам» ҳам кам, «онам», денг.
Фариштага килинг тенг,
Келинигини мактанг.

Ёмонини яширинг,
Яхшисини оширинг.
Қилмасдан фиринг-пиринг,
Келинигини мактанг.

Пўм бўлсангиз ярашиб,
Ишларига қарашиб,
Кўшниларга ошикиб,
Келинигини мактанг.

Боласин боқишворинг,
Оловин ёқишворинг,
Гиламин қоқишворинг,
Келинигини мактанг.

Кийса тар янги либос,
Денг: «Буюрсин, тушди мос,
Кутлуғ бўлсин» денг, холос,
Келинигини мактанг.

Рўзгорингиз бўлса танг,
«Нега олдингиз?», деманг,
Суриштирманг, тергманг,
Келинигини мактанг.

Яхши гап турган жойда,
Ёмон гапдан не фойда?
Бўлманг паст, инжик, майда,
Келинигини мактанг.

Бўзук, ёлғончи, ўғри,
Иймонсиз – эрнинг шўри.
Бўлса бас кўнгли тўғри,
Келинигини мактанг.

Тинчликка яхши чора,
Муросаю мадора.
Яхши бўб қолса зора,
Келинигини мактанг.

Ёмондасангиз уни,
Яхши ўғлинигиз, сизни
Ёмон кўриб қолади,
Келинигини мактанг.

Шикоят қила кўрманг,
Гап билан ила кўрманг,
Бўлса ҳам нодон, сатанг,
Келинигини мактанг.

Ўйламай: «Ўз ўғлим-ку,
Мени дейди факат у»,
Ўғил дарди шу сулув,
Келинигини мактанг.

Меҳрга қайтар меҳр,
Қаҳрга қайтар қаҳр,
Шунга қоласиз, ахир
Келинигини мактанг.

ЭШАГИМГА ТҶЙ КЕЛДИ

Яшар эди эшатим,
Юкин ташиб бир яхши.
Кўшни тўйга келди-ю,
Хониш килди бир бахши.

Унинг гўзал овози,
Эшатимни маст килди.
Ўша кундан бошлаб ў,
Юк ташишни бас килди.

Деги: «Шу овоз билан,
Эшакманми юк ташиб?
Мен ҳам тўйга юраман,
Тўртта чоғлугчи топиб».

Оркасидан югуриб,
Колдим «тўхта», деганча.
Аллакачон «ижод»ни,
Бошладилар «хофизча».

Кай бир телевизордан ҳам
Хангиллаганмиш роса,
Тўйларда юриш учун,
Керакдир-да овоза.

Сўзлари «ўлдим-куйдим»
«Соғиндим, битта ўтай»,
Эшак шунча беҳаё,
Бўладими, вой, ўлай?!

Кайда колди хулк, одоб?
Ақлим етмай колди-ку.
Бу кўшик енгилтаклик,
Зино тарғиботи-ку.

Бемаъни кўшик элнинг
Тегиб кетди жонига.
Қачонгача сув қуяр
Шайтон тегирмонига.

Боғлаб, беркитолмасам
Бу эшакнинг жатини.
Қандай қилиб ёшаман,
Боламнинг қуллогини?

Қизларга узук-юлук,
Қўйлак ҳам кийдирибди,
Эшитганим каммиди?
Қлип ҳам килдирибди.

Нодон ўсмир ёшларни,
Бошқа йўлга бурса-чи?
Шундан кўра «эл-юртим,
Отам-онам», деса-чи.

Ва нихоят, топилиб,
Ўзига мос мухлиси,
Кеча бир нодон хешим,
Тўйга айтиб келибди.

Миллийликка чакириб,
Бўлармикин буларни?
Қачон тинглар эканмиз,
Қатта ашулаларни?

Эшитгандай гапимни,
Тўйда чиқиш килди бир.
Машхур мумтоз кўшикни,

Бошлаворди бетаъсир.
Дедим: «Бу овоз билан
Қандай чиқар «Муножот»?
Юрак доримни ичиб
Эшитдим-у, дедим: «Дод!»

Қиёматда бор жонзот,
Сур² сасидан ўлармиш.
Сур, Ҳазрат Исрофилнинг
Кўлларида бўлармиш.

Овоз ҳам курул экан,
Ишондим бунга бешак,
Қотил овоз борлигин,
Ибботлади бу эшак.

Бузиб айтса яна бир,
Макомни бу ярамас,
Алаимидан ўрнимда,
Ўлиб қолсам, ажабмас.

Булбул билиб ўзини,
Хониш қилар бу ханги.
«Самарқанд ушшоғи»ни
Бошламаса, гўргайди.

Ахир бу макомларнинг
Ҳар нотасин пайдар-пай,
Юнус Ражабий бедор,
Териб чиқкан заргарадай.

² Сур – қарнай.

Тўйчи хофиз, Жураҳон
Гўрида тик турмасин,
Ҳожи Абдулазизнинг
Арвоҳлари урмасин.

Вой, қулоғим, вой бошим!
Қачон тутайди бу тўй?
Ўлмай чиқсам шу ердан,
Эҳсон қилай, сўйиб кўй.

Вой-вой, энди Таваккал
Қолдир бўлмоқчи, беор.
Тўхтат, хой, уйинг қўйгур,
Расво бўлди «Тановар».

«Ўзим ҳар жойда, кўнглим,
Сенгладур», дедими, бас,
Ем-хашагин назарда,
Тутапти, ярамас.

Ахир бу кўшиқ буюк,
Зот ҳақида айтилган.
Ҳижрон сабаб дилдаги
Дод ҳақида айтилган.

Сўз маъзини чаксанг-чи,
Бу нима от бозори?
Кўшиқ айтиш учун ҳам,
Ақл керак, безори!

Бу кўшиқлар шу элнинг
Азиз мулки-ку, ахир.
Бураб-бураб олардим,
Кўлларимга тушсанг бир.

У жонининг парчаси
Жон ишимни узмагин,
Бузсанг майли, уйимни,
«Тановар»ни бузмагин!

Вой, кўшимми! Вой, маком!
Хайфим келар тингласам,
Арзир эди кирк кеча
Аза очиб йиғласам:

Наҳор келиб, нашта
Кетган, кўшиғе-е-м!
Хофизига ташна
Кетган кўшиғе-е-м!

НОЗИК НАСИҲАТ

Келинлар! Жон-жигарларим,
Шариатда йўқдир шарм,
Эрингизга бўлинг ҳалим,
Шаръий суҳбат¹ – ибодатдир.

Ўзал суннат турмуш қуриш,
Эркакка юк – ёлғиз қуриш,
Вой, вой, тунда бу не уриш?!
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Аёл киши эрин бешак,
Ҳаромдан сақлаши керак,
Йўкса зино излар эркак,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Бунни айтмаса катталар,
Ёшлар қасрдан ҳам билар?
Устимиздан қулган қулар,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Эркак шундай яраган-да,
Аёл ишқи мудом жонда,
Айниқса, чарчаган онда,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Аёл эрнинг йўту бори,
Шусиз аччиқдир рўзғори,
Ўша унга уйқулдори,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

¹ Эр-жонининг шаръий ақинлиги.

Эркак ширин сўзлаб, масрур,
Истагидан «хабар» берур,
Хабари бу – бўса эрур,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Хох тун бўлсин, хох тонг – фажр,
Ният бўлсин савоб – ажр,
«Бисмиллоҳ», деб бошлаш зарур,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Аллоҳ буюрган томондан,
Келмас экан ўшад ондан,
Юз ўтирар Аллоҳ ундан,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Вақти, ўрни, ҳаддин билсин,
Жуфт-жуфтини икром қилсин,
Ҳаё эҳромини қийсин,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Кафта кўйилса кафтлари,
Бармоқ орасидан бари,
Тўкилар бор гуноҳлари,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Гуноҳ тўкиларкан ҳар гал,
Шафоат-ку, бу иш тутал,
Чивин ҳам бермасин ҳалал,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Ундан кейин фикр билан,
Поклансинлар гусл билан,

Дуо ўқиб, зикр билан,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Ҳайз – нохуш бир ишдир тугал,
«Ок бетаҳорат»-да тутал,
Яқинлашманг бу пайт, матар
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

Бу ҳадисдир саҳиҳ, тоза,
Ёд ҳам бўлди ёза-ёза,
Сизга ҳам қилай овоза,
Шаръий суҳбат – ибодатдир.

МЕН МАКТАНАР ХЕЧ НАРСА ЙЎК

Яратди, берди қалбу дил,
Ақл, фаҳм-у фаросат, тил.
На қилдимки, бўлай мағрур?
Мен мактанар ҳеч нарса йўк.

Устоз эса илми, сўзи,
Қувват танимга ризқ-рўзи,
Илҳом қилиб турган ўзи,
Мен мактанар ҳеч нарса йўк.

Аслим – тушут, оби нажас,
Юз-қўл поқу, қорним – нажас,
Ўлсам бўлур қабрим – нажас,
Мен мактанар ҳеч нарса йўк.

Берган не-не неъматларин,
Суву, ҳаво, молу зарин,
Беҳуда ишлатдим барин,
Мен мактанар ҳеч нарса йўк.

Ўзи берган қўлим ушлаб,
Қалам ёзди юрак кишлаб,
Ҳижолат қилманг олқишлаб,
Мен мактанар ҳеч нарса йўк.

Завқлансангиз денг: «Мошолло,
Яхши, ёмон қилган Худо»,
Ожиз қулидир Мархабо:
Мен мактанар ҳеч нарса йўк.

Ёздирган ҳам ўзи, менмас,
Чиздирган ҳам ўзи, менмас.
Қогоз, нутқ, сўз ўзидан, бас.
Мен мактанар ҳеч нарса йўк.

Ким мактаса ёлгон ё чин.
Юзларига тушроқ сочинг,
Алқаб, тавоф қилманг, қочинг
Мен мактанар ҳеч нарса йўк.

Ҳабиралар тилидан

Шоҳруҳ, 4 ёш

КАСАЛХОНАДА

- Мана бу хонада кимлар ётади?
 – Энг оғир касаллар ётади, болам.
 – Нимага унака, нимага оғир?
 Кўтара олмайдами катта додам ҳам?

* * *

Субҳона, 3 ёш

Вой-вой, астафриййёх!
 Жинни киз бўб кообман-ку,
 Овқатиниш ойдилан
 «Ай, яззо!» демабман-ку,
 Йигийма бий маттами,
 Бувжон, канча айтгани?
 Тезёк бошланг, бўлмаса,
 Етим кочиб кетади.

* * *

Муслима, 3 ёш

- Келинг, келинг, бувижон,
 Гапишиб ўтиямиз.
 – Майли, кизим, айтақол,
 Нимадан гапашамиз?
 – Бий куённи еб кўйди,
 Тейвизойда кўйдим ман.
 Ёса кўйкинчи экан,
 Гапашамиз бўйдан.
 – Аллоҳдан гапашайлик,
 Бўри ҳам гап бўлганим?
 – Ҳа-ҳа, Айёх яхшимин?
 Зеймай юйигганим?

* * *

Аюбхон, 4 ёш

- Чумолини ўлдирма,
 Сента кўл кўтардимми?
 – Кўлин кўтарса, кейин
 Ўлдирсам бўладими?
 Мента караб шохини
 Кимирлатпти-да, у
 Кўли каерда қолган?
 Тўргови ҳам оёк-ку.

Истиқлолдан аввал ёзилган шеърлар

ОНА ТИЛИ ҲАКИДА МАСАЛ

Қадимда бир орол итлар макони эди,
Бир кун унга дайди Хўроз адашиб келди.

Сочи тарок, думи ўрок, забони бўлак,
Итлар билан яшаб турди оролда андак.

У «ку-ку»лаб «уйғотворди» бир тонг Куёшни,
Оролликлар хайратидан ушлади бошни.

«Ку-ку-ку» бу – Куёш тили, қолманг армонда,
Мен бўлмасам тонг отмайди энди оролда».

Хўроз учун итлар жонин бергучи бўлди,
Дайди Хўроз кунда юз бор келгучи бўлди.

Кўрардики, орол салқин, емиш мўл, қулай,
Кўчиб келди бола-чака билан бутунлай.

Бу ҳам майли, биттандан сўнг кўндок – бошпана,
Бирин-кетин чорлов ёзди қариндошларга.

Жуфт-жуфт бўлиб келаверди Хўроз – товуклар
Хўрсанд бўлди меҳмоннавоз, танти Олапар.

Улар учун ажратилди ер, сув, ўтлоқлар,
Оролнинг қок марказида битди кўндоклар.

Кучукчапар ўйнадилар жўжатар билан,
«Чий-чий»лашиб ўргандилар «тил»ни улардан.

Ҳатто улар шоир бўлиб ёзганда ғазал
«Вов»улланидан «ку-ку»лашни кўрдилар афзал.

Итлар учун сездирмасдан келди қора кун,
Йўқотдилар ўз уйида ўзлигин бутун.

Хотимаси шу бўлдики, юриш-туришда
Товукларга тақлид қилиш хўп бўлди удум.

Ва Олапар бир кун боқиб итлари томон,
Хотинидан юрагига ўрлади гумон:

Товуксифат эди ахир ҳамма қизлари,
Ўтиллари хўрозсифат, олифта бари.

Энди тунда жўр бўлишиб улишлар қайда?!
Ит тилида қуйлаб, итдай юришлар қайда?!

Унутилди дум ўрганган минг хил удушлар,
Қайта қилиб қирқилганди бечора думлар.

Қизик замон келди, тар ит кўрса ит қизни,
Секин пусиб борар эди бўжканча тизни.

Танишмасдан, ялашмасдан, искамай исин,
Хўрозсифат ошқор қилар, эди севгисин.

Итлар асло итлигини олмай кўйди тан,
Тутти удум бўлиб кетди, фақат биттадан,

Олапар-ку яшар эди барига чидаб,
Хўроз тунда «уув»иллашни қўйди тақиклаб.

Эҳ, Олапар еру кўкка урди ўзини:
«Билмади-я сурбет Хўроз берган тузимини.

Етар энди мезбон бўлиб тошган савобим!»
Ўн йил ўтгач у Хўрознинг берди жавобин:

– Куёш – Куёш гарчи буюк, гарчи бой тили,
Бизда «ку-ув», азиз меҳмон, яъни Ой тили.

– Бу тушингни энди сувга айтасан, кўзим,
Ўн йил бўлди, бу оролда хўжайин – ўзим!

Ўша куни олапарни афсуслар ели:
«Ўл бошимини олиб ғажиб ташласам эди.

Э, воҳ, дахшат! Ўлди чин ит, ўлди янтроқ тил!»
Ночор деди эна итга: «Нима қилсанг қил.

Ўрган ўша бошга бағло Куёш тилини,
Бир йўл билан билай ахир итлар дилини».

Она ит кўп азиятлар чекиб ниҳоят,
Қилди бир оз товук қаби сўзлашни одат.

Гашлашса гар итлар билан Олапар қачон,
Шўрлик эна ит ўртада бўлди таржимон.

Олапарга бундай яшаш эди беҳузур,
Лекин «тилмоч» тошанга қиларди шукр.

Иккала ит кўшиқларни қилиб хиртойи,
Кузатишиб яшашарди оролда Ойни.

Эслардилар пусиб эски яллагарини,
Кучуқларга айтиб чиккан аллагарини.

Эссиз, бир кун очриб қолди эна ит – ногоҳ,
Итваччалар «ку-ку»лашиб бўлдилар огоҳ.

Тонг саҳарда Олапар ҳам «тунг-соков» бўлди,
Бир «ку-ку»лаб, бир «вов»уллаб эна ит ўлди.

Бу бир ажиб хикоятдир, яқуни – тусса,
Сўнгги сўз шу, яъни дўстлар, қиссадан хисса:

Оталарнинг хатосини тузатмок керак,
Сур меҳмонни ўз вақтида кузатмок керак.

Маширабона оҳанглар

БЕЗАТТИН

Эй, Холико, кўнглимини
Иймон билан безаттин.
Обод кил юртимни илм,
Урфон билан безаттин.

Эссиз ош-у эссиз нон,
Юзи курсин нодоннинг,
Уйимни тавозеги
Меҳмон билан безаттин.

Ҳамроҳ қилма жоҳилга,
Ҳар соат, ҳар онимни.
Инсофу эътиқодли
Инсон билан безаттин.

Забонимни саклагин,
Беҳуда сўзламакдан.
Қаломимни ҳадису
Қуръон билан безаттин.

Раҳмдилсан, ҳеч қасни
Залолатга ташлама.
Ҳулки жамил, бер, қўлин
Эҳсон билан безаттин.

Бу дунёда бойлик, шон,
Бермасанг берма, аммо,
Номини, мўмин, деган
Унвон билан безаттин.

ЯШИР

Парими бу, хурми бу, аклим олди, вой, яшир,
Қайлардан келиб қолди, бу чехраси ой, яшир?

Хуснининг жилвасидан, нурга тўлди кўзларим
Ойларда йўқ, кунда йўқ бундайин чирой, яшир.

Қарасанг тик боқмайди, бу гул кимга ёқмайди?
Шарму ҳаё, нбога у қанчалар бой, яшир.

Гўлчилигини файзидан диллар бўлди нурафшон,
Қошонага айланди, бу камтарин жой, яшир.

Кўзи тушган ҳар одам бўлди-ю унга мафтун,
Меҳмонларнинг олдиди совиб қолди чой, яшир.

Яратгучи, одамни яратмишдир тулпроқдан,
Шунча хушрўй бўлурми, оддийгина лой, яшир.

Жим бўлгин, энди, мадлоҳ, мактов факат Холиққа,
Аслим шошиб, бўлибди, сўзим пойма-пой, яшир.

ЎТАВЕРСИН

Ёримни дедим, энди бўлак ёр ўтаверсин,
Минг мухлису минг хуру пари, зор ўтаверсин.

Мен севдиму дунёни, тамом баҳридан ўтдим,
Хуфтонми, сахар, ёзми, аёз, кор ўтаверсин.

Мен ошику девона, кулар бори халойик,
Хак васлининг олдиди уят, ор ўтаверсин.

Ул дард зўридан нола килур жону жаҳоним,
Йинглоки ўшал танбур ила тор ўтаверсин.

Мажнун каби васлин йўлида хор ўладурман,
Минг-минг чалажон беҳолу бемор ўтаверсин.

Кўп кийнади ул кўза бирон марта кўринмай,
Қатл этса фироқ кунда, килич, дор ўтаверсин.

Гар бош деса ул, бўйиним эгиб бермасам, айтсин:
«Минг куйгану ёнганлари бекоҳ, ўтаверсин».

«Махшарда кел эй, кул», дея бир йўкласин ул ёр,
Ёр йўкламаса, тепкилаб аёр ўтаверсин.

ХОЮ ХАВАСИМГА

Эй, сен, хою хавасим,
Мен сен билан уришдим.
Бутун кўнглим йўқотган,
Иймон билан кўришдим.

Эй, сен хою хавасим,
Асло сени демасман,
Сен меники бўлсанг ҳам
Мен сеники эмасман.

Эй, сен, хою хавасим,
Исик кучок экансан,
Ялтилаганинг билан
Писта-пўчок экансан.

Эй, сен, хою хавасим,
Шайтонийдир ишларинг,
Эътиқодли кўнглигга,
Ўтмас сенинг тишларинг.

Эй, сен, хою хавасим,
Вафо йўқдир сўзингда.
Мени тинч кўй, сенинг ҳам
Ихтиёринг ўзингда.

Эй, ёлгончи, олматин
Мархабонинг хушини,
Чин инсонлар қиладур,
Чин дунёнинг ишини.

БИЗДАН ЭМАС

Айтдиларки, Ҳақ расули сержафо биздан эмас,
Ким ота-ю онасига бевафо биздан эмас.

Шунчадир кибрим менинг, ўлсам атар тулрок деюр:
«Ҳеч қабул этмам, олинг, бу норасо биздан эмас.

Тиззаму кафтим, оёғимдин чўчир жойи салот,
Дерму пешонамга ул, бу бевафо биздан эмас.

Энди мен бир ҳикмат айтсам, шу гуноҳкор тили ила,
Дер қалом: «Менга забон ёт, ҳам наво биздан эмас».

Оҳким, йўлдин чиқарди мени даҳрий бир лайин,
Демадимки: «Бу адашган раҳнамо биздан эмас».

Ўйнадим ноторасига ва дедим бе илтифот:
«Ўятта-ғатта, да-ла-да, тору сато биздан эмас».

Чўнг момом, ифбат, тавозе бирла юрминш эрдилар,
Кежқайиб, айтдимки: «Бу эски мато биздан эмас».

Охираг мени Расулдин сўрсалар: «Сиздинму?», деб
Не қилурман, десалар: «Йўк, Мархабо биздан эмас...»

ДЕЙИН

Гўзал юртда яратгансан,
Хусн бирлан безатгансан,
Ва ҳар он бир қузатгансан
Сенга ҳамду сано бўлсин.

Кўрилган туш ўзингдандир,
Ўрилган ниш ўзингдандир,
Келар ҳар иш ўзингдандир,
Сенга ҳамду сано бўлсин.

Олар бўлсанг онамни ҳам,
Жигар гўшам, боламни ҳам,
Хувилатсанг хонамни ҳам,
Сенга ҳамду сано бўлсин.

Шукур, бой ё фақир қилсанг,
Ошим хуш ё тахир қилсанг,
Қарам ёки қаҳр қилсанг,
Сенга ҳамду сано бўлсин.

Берар бўлсанг қувонч ё ғам,
Табассум ё кўзимга нам,
Десам арзир ҳар он, ҳар дам:
Сенга ҳамду сано бўлсин.

КИРСИН

Ўқий сўзи каломингни,
Десам дилга наво кирсин.
Очай руҳим эшигини,
Нафис, тоза ҳаво кирсин.

Бу кун Сендан йироқларда,
Дили беморта ўхшарман.
Тутай руҳим кулөгинники,
Дардимга даво кирсин.

Кўнгиладан бошланиб иллат,
Чанги танга илашмасдан.
Халаскорим, ўзинг раҳмат,
Қилу жонга сабо кирсин.

Денурсан бир гўзал кунда,
Очиб раҳмат эшигини,
Қилиб эзгу амал, ўтган,
Эру пок дилрабо кирсин.

Мен осийга Беҳишт қайда?!
«Шуям бандам», десанг кошки,
Тураман бош эгиб, четда,
Десангки: «Мархабо кирсин».

КЕЛТИРИНГ

Яқинлар меҳмонга келдиларки, хонни келтиринг,
Кўк чою писта, бодом, кунжутли нонни келтиринг.

Шўрдонак бўлсин Самарқанддан ва Тошкентдан кази,
Қариндан «Тандир кабооб», гўшт,

хонумонни келтиринг.

Бир палов дамлангки, бўлсин, бир туручта битта гўшт,
Ошпази бирдан кўшиб, ўзган, Кўконни келтиринг.

Одоб-ахлоки ила бор Марғилон келсин кўчинб,
Сигдириб бир кенг кучюкка Андижонни келтиринг.

Берикиб қолишмасин, ёши улуглар, катталар,
Қўнлар ўзбекча бўлиб, танбур, дуторини келтиринг.

Шай туринг меҳмонга озор бермасин шаббода ҳам,
Урмасин офтобу ёмғир, сойбонни келтиринг.

Яқини уйдан чумчуғу мусичалар ҳам наф олур,
Қўшни ҳам «киш-киш»ламай ушшоғу,

донни келтиринг.

Шеърлари ҳар ерда, аммо, Мархабо уйиндалур,
Муқоласангиз, чехрада нури иймонни келтиринг.

Қўшиқ марта айланган шеърлар

ВАТАНДА

Узоқда бир киши кўради:

«Не жонлар яшайди Ватанда?»

Мен дедим: «Дунёда энг яхши

Инсонлар яшайди Ватанда.

Юрт учун бергувчи жонини,

Ҳақ учун тўкгувчи конини,

Мухтождан азмас нонини,

Шоҳонлар яшайди Ватанда.

Каерда бўлса ҳам хизмати,

Олтиндан бағандилар киммати,

Камбағал бўлса ҳам, химмати

Осмонлар яшайди Ватанда.

Бу Ватан конларнинг Ватани,

Пахтаю донларнинг ватани,

Исломий шонларнинг ватани,

Иймонлар яшайди Ватанда.

Ўзинга беқлиги ярашган,

Ёв билан орият талашган,

Чингизхон билан куч синашган,

Султонлар яшайди Ватанда.

Ахилдир кўшнilar, жўралар,

Маҳаллар гулга ўралар,

Олимлар, сайиду тўралар,
Эшонлар яшайди Ватанда.

Мардликда ўчмас шон яратган,
Сарою арк, майдон яратган,
Нодира, Умархон яратган,
Замонлар яшайди Ватанда.

Бу Ватан буюгу бой бўлар,
Хуснда кўкдаги Ой бўлар,
Меҳмонга тўрини берад,
Мезбонлар яшайди Ватанда».

ЎЗБЕГИМ, ЎРГИЛАЙ

Ўзбегим, ўргилай кошу кўзингдан,
Дуторинг, танбуринг, нурули юзингдан,
Не яхшилик бўлса кўрдим ўзингдан,
Ўзбегим, ўзингсан дардкашим,
Солдадил, ширинсўз, дилкашим.

Китобларинг тўла маррифат, зиё,
Қайси луғатда бор андиша, ҳаё?
Сендан оқибатни ўргансин дунё,
Ўзбегим, ўзингсан дардкашим,
Солдадил, ширинсўз, дилкашим.

Замонлар ўтади ўнгу сўлингдан,
Ҳикматлар терурман юрган йўлингдан.
Дўшмано чопонлар кийдим кўлингдан,
Ўзбегим, ўзингсан дардкашим,
Солдадил, ширинсўз, дилкашим.

Хар миллат, хар элға бордир хурматинг,
Дўстлик, ахилликда кучинг, қудратинг.
Меҳмондўстлик энг гўзал фазилатинг,
Ўзбегим, ўзингсан дардкашим,
Солдадил, ширинсўз, дилкашим.

Дуоингни олай, олтин олмайин,
Хизматингни килиб, асло толмайин,
Ҳақдан қолмайин, ўзингдан қолмайин,
Ўзбегим, ўзингсан дардкашим,
Солдадил, ширинсўз, дилкашим.

Не иш бошласанг ҳам Оллоҳ ёр бўлсин,
Фарзандларинг сента мадакор бўлсин.
Хурлик, донишлигинг барқарор бўлсин,
Ўзбегим, ўзингсан дардкашим,
Солдадил, ширинсўз, дилкашим.

ЁШУЛЛИ

Тилларимиз хўп гўзал, шеваси турли-турли,
Хоразмда дейишар, кексаларни «Ёшулли»,
Ёши улут ёшулли, акли тўлут ёшулли,
Илоҳо, ҳар бир инсон бўлсин узок умрли.

Ёшулли, ёшулли, чехрангиз мунча нулли?
Дуоларингиз олтин, суҳбатингиз хузулли.

Бобом оппоқ соколда нурса, каранг, пир бўлди,
Момом оппоқ рўмонда турса, каранг, хур бўлди.
Қадр топган кексалар ибодатда, дуода,
Шукр бўлсин Аллоҳга, бундай замон бир бўлди.

Ёшулли, ёшулли, чехрангиз бунча нулли?
Дуоларингиз олтин, суҳбатингиз хузулли.

Фарзандларингиз ўсиб, кўлдан олди ишнингиз,
Набиралар улғайиб, ариди ташвишингиз,
Энди яшай деганда, ўзингиз учун, эссиз,
Кулоқ отир, кўз хира, тушар нега тишингиз?

Ёшулли, ёшулли, чехрангиз мунча нулли?
Дуоларингиз олтин, суҳбатингиз хузулли.

Бобо, кулолнингизга айтиб кўй битта сир:
Кампирингиз кўнглини сўраб туринг кунда бир,
Чолингизни ачомлаб, моможон, қилинг хузур,
Кекса бўлгани билан, кўнгли ўша, ўшадир.

Ёшулли, ёшулли, чехрангиз мунча нулли?
Дуоларингиз олтин, суҳбатингиз хузулли.

ЯХШИ ХОТИН

Яхши хотин бир кафт унни ош қилади-ей,
Илжик эрин маҳаллага бош қилади-ей,
Ёмон хотин бир коп унни чангитади-ей,
Тўра эрин эл ичида гангитади-ей.

Яхши хотин йўқни йўритлаб ўтади-ей,
Эр молини тежаб, кўриклаб ўтади-ей,
Ёмон хотин сабр қилмас озига, э, воҳ!
Сўксанг агар судраб борар қозига, э, воҳ!

Яхши хотин қулиб кутар жуфтини доим,
Эркалатиб, суюб кутар жуфтини доим,
Ёмон хотин эрта удр қовоғини-ей,
Эр синдирар қоса билан тавоғини-ей.

Яхши хотин айбонг ўраб, яширади-ей,
«Муллолар», деб обрўйингизни оширади-ей,
Ёмон хотин акса урсанг, қулади қаҳ-қаҳ,
Қасалсан, деб соқолингиздан юлади, бадбахт.

БИР КЎРТАНИМ

Жоним болам, онангта ош ила нон керакмас,
Агласу кимхоб кўйлак, шуҳрату шон керакмас,
Олгину зар, бўйнига дуру маржон керакмас,
Бўйингни бир кўртаним, ясанганим, тўйганим.

Фарзанд айрилиғидек захмат йўқдир онангта,
Фарзанди соғинчидек меҳнат йўқдир онангта,
Омон тану жонингдек давлат йўқдир онангта,
Бўйингни бир кўртаним, ясанганим, тўйганим.

Йўл тошганда борай деб, келмай юрма узоклаб,
Гул тошганда борай деб, келмай юрма узоклаб,
Пул тошганда борай деб, келмай юрма узоклаб,
Бўйингни бир кўртаним, ясанганим, тўйганим.

АКА-УКАЛАР

Бир жон ака-укалар,
Бир кон ака-укалар,
Бир-бирининг дардига,
Дармон ака-укалар.

Бир-бирларининг кўнгли,
Бир-бири билан хушдир.
Ул бири канот бўлса,
Ул бири учар қушдир.

Ҳам дўстларига дўсту,
Ҳам душманига муштдир.
Бир жон ака-укалар,
Бир кон ака-укалар,
Бир-бирининг дардига,
Дармон ака-укалар.

Гар биттаси йикилса,
Ул ҳаммалари чоштай,
Ул бирининг айбини,
Ул бошқа бири ёпгай.
Бир-бири учун, хатто
Жон даркор эса тоштай,

Бир жон ака-укалар,
Бир кон ака-укалар,
Бир-бирининг дардига,
Дармон ака-укалар.

Бир-бири билан доим,
Зўр хурмату иззатда.

Гар биттаси тўй қилса,
Ул ҳаммаси хизматда.
Кай оила ахил бўлса,
Оллох суяр, албатта.

Бир жон ака-укалар,
Бир кон ака-укалар,
Бир-бирининг дардига,
Дармон ака-укалар.

ГЎЗАЛ

Ойларга ўхшарми ёр, гўзал, гўзал,
Кушларга ўхшарми ёр, гўзал, гўзал,
Меҳр кўзлари билан боксанг агар,
Бу дунёда неки бор гўзал, гўзал.

Қошларининг хилоли гўзал, гўзал,
Бўйларининг зилоли, гўзал, гўзал,
Ҳар нарсани ясаган гўзал қилиб,
Асли унинг қулоли гўзал, гўзал.

Бу гуллар, бу ёунчалар гўзал, гўзал,
Боғалар – ширинчалар гўзал, гўзал.
Қайда тинчлик, адолат ҳоким экан,
Бахт деган тушунчалар гўзал, гўзал.

Ҳалол бўлса нонимиз гўзал, гўзал,
Иймон билан жонимиз гўзал, гўзал.
Ҳар дилга яхши ниёт ҳамроҳ эса,
Ҳар соат, ҳар онимиз гўзал, гўзал.

ЁШЛАР

Ўзбекнинг қолдузи самода балқиди,
Бу ҳам элимизнинг омади, бахти,
Гуркираб ўсавер Турон боғида,
Илму маърифатнинг олтин дарахти.

Ёшлар, ёшлар, бор бўлинг,
Элга номус-у ор бўлинг,
«Ёшлик», деган тахт сизга,
Омад сизга, бахт сизга.

Сизга хунар, билим ота меросдир,
Заковат-у илм бобомеросдир,
Сиз – темир қанотсиз, Ватанга, деган
Улуғларнинг сўзи ҳамини ростдир.

Ёшлар, ёшлар, бор бўлинг,
Элга номус-у ор бўлинг,
«Ёшлик», деган тахт сизга,
Омад сизга, бахт сизга.

Юртининг номини кўшиб номига,
Элнинг меҳрини солиб жонига,
Ўзбекнинг боласи кезмоқда дунё,
Шараф бўлсин юртининг истиқлолига!

Ёшлар, ёшлар, бор бўлинг,
Элга номус-у ор бўлинг,
«Ёшлик», деган тахт сизга,
Омад сизга, бахт сизга.

Яхши орзу-умид сиздандир бутун,
Билимдон ўғилу қиздандир бутун,
Тезроқ униб-ўсиб, қамол топангиз,
Сиз билан бўлади бағримиз бутун.

Ёшлар, ёшлар, бор бўлинг,
Элга номус-у ор бўлинг,
«Ёшлик», деган тахт сизга,
Омад сизга, бахт сизга.

ОТАЛАР

Кўйнида, белбоғида нон тошиган,
Чумолидай уйига дон тошиган,
Ахли аёлига жон тошиган,
Оши беминнат оталар,
Нони беминнат оталар.

Фарзанд кўрса ширин-ширин ўй қилган,
Ажика-ю, суннат, бешик тўй қилган.
Лойлар тепиб, ғишлар қуйиб ўй қилган,
Оши беминнат оталар,
Нони беминнат оталар.

Эрқалатиб кўтарганди бўйнида,
Совуқкотсак, иситганди кўйнида,
Фарзанди — бир пошшо эди кўнглида,
Оши беминнат оталар,
Нони беминнат оталар.

Меҳр бериб, меҳримизга қонмаган,
Қунда бир бозор қилишдан толмаган,
Қуйдирса ҳам фарзандидан тонмаган,
Оши беминнат оталар,
Нони беминнат оталар.

Ардоклайлик кексайганда борисин,
Юрагидан ғаму ташвиш арисин,
Қамширлари билан қўша-қарисин,
Оши беминнат оталар,
Нони беминнат оталар.

ШИНАВАНДА

Сит, қолмади, деманг, ҳалиям бор шинаванда,
Бир яхши қўшиқ, қўйга мўллом зор шинаванда.

Нозик таъб одам гул исига тўймаганидек,
Кетмай ўтирар ёғса тошу қор шинаванда.

Ўр хурмату иззат ила ҳофизга келиб пеш,
Олқиш-ла қилур меҳрини изҳор шинаванда.

Булул қамайиб тўтининг уруғи қўпайса,
Қуй-нағмасидан, бағки, қилур ор шинаванда.

Донота қаранг, нега қулоғини тўсибдур?
Нодоннинг қўшиқ-қуйидан безор шинаванда.

Минг ўйла ғазал ёзсанг атар, Мархабо, билки,
Доно ва яна сендан ҳам хуш ёр шинаванда.

ЕТГАНЛАР

Далалардан кетиб кор,
Кўктам келди беозор.
Муборак, сизга баҳор,
Қишдан омон ўтганлар,
Наврўзларга етганлар.

Офтобга солиб намат,
Боболар курур суҳбат.
Хар кунимиз ғанимат,
Қишдан омон ўтганлар,
Наврўзларга етганлар.

Йўқлаб ота-онасин,
Хабар олсин холасин,
Дуо қилсин боласин,
Қишдан омон ўтганлар,
Наврўзларга етганлар.

Урушганлар ярашсин,
Ночорларга қарашсин,
Савоб учун қурашсин,
Қишдан омон ўтганлар,
Наврўзларга етганлар.

Кўзилатиб кўйларни,
Солинг янги уйларни,
Бошланг энди тўйларни,
Қишдан омон ўтганлар,
Наврўзларга етганлар.

Сизга ким берди ҳаёт,
Ўша Зотни қилинг ёд.
Қолсин сиздан яхши от,
Қишдан омон ўтганлар,
Наврўзларга етганлар.

ХАЁТ БЎЛСА КИМНИНГ ОНАСИ

Дўшписини отсин осмонга,
Шукр этсин ҳар кун, замонга,
Кўлин дядил узатар нонга,
Хаёт бўлса кимнинг онаси.

Меҳр излаб кўчиб юрмайди,
Ранги-кути ўчиб юрмайди,
Ўз уйида чўчиб юрмайди,
Хаёт бўлса кимнинг онаси.

Совкотмайди қор-дўлларда ҳам,
Қоқилмайди тош йўлларда ҳам,
Туртолмайди ҳеч бир муттаҳам,
Хаёт бўлса кимнинг онаси.

Юлинмайди ноҳак бир пати,
Бўлар факат яхши сифати,
Исик турар доим овқати,
Хаёт бўлса кимнинг онаси.

Ширин сўзга бўлмайди ҳеч зор,
Инсу жинслар беролмас озор,
Дуосидан такади тумор,
Хаёт бўлса кимнинг онаси.

«Кўзи» борнинг суки тегмайди,
Бадкиликнинг дўки тегмайди,
Душманининг ўки тегмайди,
Хаёт бўлса кимнинг онаси.

Эй, Мархабо, она бир неъмат,
Бу дунёга қурилган жаннат.
Етсин унинг қалрита факат,
Хаёт бўлса кимнинг онаси.

ОК КАПТАР

Ок каптарим, ок каптар
Саволга тўлди дафтар.
Ерда жумбоқ кўп экан
Осмонда нима гаплар?

Ёримиздур мохитоб,
Меҳримиздур офитоб,
Етарми қилсак хитоб,
Осмонда нима гаплар?

Кўнгилдаги ёр якка,
Муҳрланган юракка.
Етурмизми тилакка,
Осмонда нима гаплар?

Жонимнинг пардасида
Ёрга айтай қасида.
Биз ошиқлар хақида
Осмонда нима гаплар?

ЎТИЛ БОЛА

Кўзида меҳри бор, меҳри бор, ўтил бола,
Сўзида сеҳри бор, сеҳри бор, ўтил бола,
Устидан чиқади ваъда қилиб-ей,
Офарин, яшшавор, яшшавор, ўтил бола!

Босар ота изини ўтил бола-ей,
Букмас ёвга тизини, ўтил бола,
Номусидай, оридай асраб юрар-ей,
Аёлини, қизини ўтил бола.

Дунё учун маст бўлмас ўтил бола-ей,
Бир-бирита қасд бўлмас, ўтил бола.
Яшар доим номус-у ори билан-ей,
Мард бўлар-у паст бўлмас, ўтил бола.

Хонадоннинг қувончи, қувончи, ўтил бола,
Яхшиларнинг суянчи, суянчи, ўтил бола,
Ҳамиша эл-юртининг, Ватанининг-ей,
Ишонгани, таянчи ўтил бола.

ДУНЁГА ЭНДИ КЕЛДИК

Демасинлар ўтди вақти,
Кўлдан кетди тожу тахти,
Гуллар умримиз дарахти,
Дунёга энди келдик.

Ёшлик осмонида учиб,
Ишк бўлогидан сув ичиб,
Баҳордан баҳорга кўчиб,
Дунёга энди келдик.

Нодон эдик, доно бўлиб,
Жилга эдик, дарё бўлиб,
Тамом бошқа дунё бўлиб,
Дунёга энди келдик.

Хурлик, дея олам таниб,
Пок, озода бўлиб, хурланиб,
Иймон нури-да нурланиб,
Дунёга энди келдик.

Баҳоримиз хали ўтган йўк,
Поездимиз хали кетган йўк,
Умр охирига етган йўк,
Дунёга энди келдик.

БОЗОРГА БОРАМИЗ

Аёнинг оёғи юрса бўлгани,
Кўлда уч-тўрт танга турса бўлгани,
Айлангани, уни-буни кўргани
Бозорга борамиз.

Биримиз кимтиниб, биров жакиллаб,
Биримиз имиллаб, биров чопкиллаб,
Саксонга кирсак ҳам, баъзан инкиллаб,
Бозорга борамиз.

Зўридан олайлик кафанимизни,
Ботлаб олиб отрган тиззимизни,
Казо килсак ҳамки намозимизни
Бозорга борамиз.

Тўй килар бўлсак-ку беради Худо,
Сепга солиш керак «Памперс»гача то,
Ками битмай, сахар тўй куни хатто,
Бозорга борамиз.

Кўшим дейди: «Мунча ўқийсиз, туринг,
Ҳазилни эртага тўқийсиз, туринг,
Янги кўйлақ кебди, оламиз, юринг,
Бозорга борамиз».

Биримиз сотамиз, биримиз олиб,
Бал-зила биз алдаб, баъзан алданиб,
Ҳою хавас шайтонига бойланиб,
Бозорга борамиз.

Ҳазил-тайша килиб эркакту аёл,
Аския, сўз ўйин килиб бемалол,
Факрламай на ҳаром, нимадир ҳалол,
Бозорга борамиз.

Аёлнинг гап-сўзга қолиши осон,
Покликни ўйлайлик чикканда ҳам жон.
Ҳаёо андиша билан биз қачон
Бозорга борамиз?

Сотарда айланиб, ўргилиб, ўпиб,
Қайтариб оларда ситталаб, сўжиб.
Аёл деган номнинг оҳорин тўжиб,
Бозорга борамиз.

Сотлаб айланиб, растама раста,
Даста-даста пулни сарфлаб бир пасда,
Ўласак, балки тушганда ҳам жаннатда
Бозорга борамиз.

Жаннатда рўзгорлар бут, жаннатона,
Ош-овкат, кийим-бош тайёр, шохона,
Биз унда нимани килиб баҳона
Бозорга борамиз.

Эрни алдаб-сулдаб, ўпиб кўлини,
Юз баҳона билан олиб рулини
Тўзғитиб, сўлдириб, иймон гулини
Бозорга борамиз.

Эркак олиб келса бирон бир нарса,
Айблаймиз: «Бозорни билмайсиз» дея.
Жаҳли чикиб энди: «Ўзинг бор» деса,
Бозорга борамиз.

Ундан кўра десак: «Рухмат, азизим,
Мен сиздай яхшисин ололмас эдим,
Бекорга, сиз харид килинг, демадим
Бозорга борамиз.

Бўни каранг олдий пиёз, картошка,
Шунчалар бежирим бўладими-а?!

Шунда эркак хурсанд бўлиб, дер: “Яна
Бозорга борамиз”.

Маврифат шундайин ўсса, албатта,
Аёллар рўзгор деб, кўтармас халта,
Факат ула-элик сотиб олишга
Бозорга борамиз.

МУНДАРИЖА

Сизга иший мактуб бор	3
Либос	8
Кенгуру	12
Юрт ва аёл айла битик	16
Садаф	20
Яхши йитит	24
Захирадаги аэродром ёки ўндо айла масал	28
Онанинг пўписаси	33
Маслаат	36
Эшакимга тўй келди	38
Нозик насиат	43
Мен матанар еч нарса йў	46
Набиралар тилидан	48
Касалхонада	48
«Вой-вой...»	49
«Келинг, келинг...»	49
«Чумолини ўлдирма...»	49
ИСТИЛОДАН АВВАЛ ЁЗИЛГАН ШЕРЛАР	
Она тили айла масал	50
МАШРАВОДА ОАНГЛАР	
Безаттин	54
Яшир	55
Ўтаверсин	56
ою авасимга	57
Биздан эмас	58
Дейин	59
Кирсин	60
Келтиринг	61
ЎШИЛАРГА АЙЛАНГАН ШЕРЛАР	
Ватанда	62
Ўзбетим, ўртлай	64

Иштижо	65
Ёшудин	66
Иккин хотин	67
Бир кўртаним	68
Ака-укалар	69
Ўшад	71
Бизлар	72
Отлар	74
Шининанда	75
Ёшлар	76
Аёл бўлса кимнинг онаси	78
О қаттар	79
Уш бол	80
Дунёга энди келик	81
Ноюрта борамиз	83

Адабий-бадъий наср

МАРҲАБО

(МАРҲАБО КАРИМОВА)

ОСМОНИМНИ БЎШАТИБ КЎЙИҢГ

Шерлар

Мухаррир М.Талипова
Муҳаххик И.Турсунова
Сахифаловчи Б.Аббосова

Нашр. лнш. А1 № 276 15.06.2015

Босишта рухсат этилди 21.09.2017 й. Бичими 84x108 1/32

Оффет қоғози. Ризограф усулда. Times гарнитураси.

Шартли босма табоғи 4.07. Нашр хисоб табоғи 5,7.

Адади 1000 нусхада. Буюртма № 1118.

«LESSON PRESS» МЧЖ наприёти

100071, Тошкент ш., Камогон кўчаси, Эркин тор кўчаси, 13

“BUSINESS PRINT PLUS” МСНН босмашонасида chop etildi.

Toshkent shahar Chilonzor tumani

Sugallı ota 5 uy

Handwritten text, possibly a date or reference number.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

Handwritten text, possibly a name or title.

ISBN 978-9943-4666-2-3

9 789943 466623